

OPSERVATORIJA ZA BORBU PROTIV ORGANIZOVANOG KRIMINALA U JUGOISTOČNOJ EVROPI

BILTEN RIZIKA

IZDVAJAMO IZ SADRŽAJA

1. **Renesansa kriminala u Novom Pazaru?**

Niz nasilnih incidenata vratio je Novi Pazar u južnoj Srbiji na kartu žarišta organizovanog kriminala. Ovaj grad, smešten uz ključne puteve trgovine ljudima, nekada je važio za glavno skladište heroina u Evropi. Razmotrićemo njegove prošle i sadašnje veze sa organizovanim kriminalom.

2. **Sintetičke droge na Zapadnom Balkanu.**

Zapadni Balkan je dobro poznat kao tranzitno područje za krijumčarenje narkotika poput kanabisa, kokaina i heroina. Ali, kao što je analizirano u ovom članku, postoje naznake da je region i proizvođač sintetičkih droga, kao i da je potrošnja narkotika u porastu.

3. **Uzburkane vode: krijumčarenje migranata preko Jadranskog mora.**

Nedavne akcije spašavanja na obalama Jadrana u Albaniji i Crnoj Gori ukazuju na to da se sve veći broj migranata krijumčari brodovima iz marina i luka te dve zemlje. Posmatramo nedavne slučajeve i vidimo kako oni ukazuju na izmenu u krijumčarskim rutama i metodama.

4. **Naučene lekcije iz legalizacije kanabisa u Severnoj Makedoniji.**

U martu 2016. godine, Severna Makedonija je legalizovala uzgoj i izvoz kanabisa u medicinske svrhe. Posmatramo naučene lekcije iz iskustva Severne Makedonije u proteklih pet godina, sa posebnim osvrtom na regulativu, kao i na opasnosti da legalno uzgojeni kanabis završi na crnom tržištu.

5. **Oснаživanje mladih u Valoni.**

Grad Valona u južnoj Albaniji ima reputaciju rasadnika kriminalaca koji operišu i u svojoj zemlji i u inostranstvu. Više od 20 godina, Centar za mlade Valona radio je sa mladim ljudima u zajednici, na širenju njihovih vidika i veština, i podržavao ih na putu ka životu u skladu sa zakonom. Razgovaramo sa direktorkom centra, Alketom Dhimitri, o njenom radu, izazovima sa kojima se suočava i prilikama koje primećuje.

O OVOM BROJU

Dobrodošli u peti broj Biltena rizika koji je izdala Opservatorija civilnog društva za borbu protiv organizovanog kriminala u jugoistočnoj Evropi. Kao i u prethodnim brojevima, počinjemo razmatranjem žarišta organizovanog kriminala. Ovog puta je to Novi Pazar, grad u južnoj Srbiji. Zatim se bavimo proizvodnjom i upotrebom sintetičkih droga na Zapadnom Balkanu, posebno u Srbiji i Severnoj Makedoniji. Fokusiramo se, takođe, na aktuelne slučajeve krijumčarenja migranata preko obala Albanije i Crne Gore.

U brojnim zemljama širom sveta postoji trend koji vodi ka dekriminalizaciji i čak legalizaciji kanabisa. Tu temu razmatramo u kontekstu Zapadnog Balkana, posebno u vezi

sa iskustvom Severne Makedonije, koja je pre više od pet godina legalizovala uzgoj, proizvodnju i izvoz kanabisa u medicinske svrhe.

Kao i uvek, zaključujemo kratkim opisom rada neke od organizacija civilnog društva sa zapadnog Balkana koje rade na jačanju otpora organizovanom kriminalu. Ovog meseca o izazovima i mogućnostima koje vidi u svom radu sa mladima razgovaramo sa direktorkom Centra za mlade Valona, u južnoj Albaniji.

Ako imate predlog za priču ili želite da nam pošaljete povratne informacije, pišite na adresu Kristina.Amerhauser@globalinitiative.net.

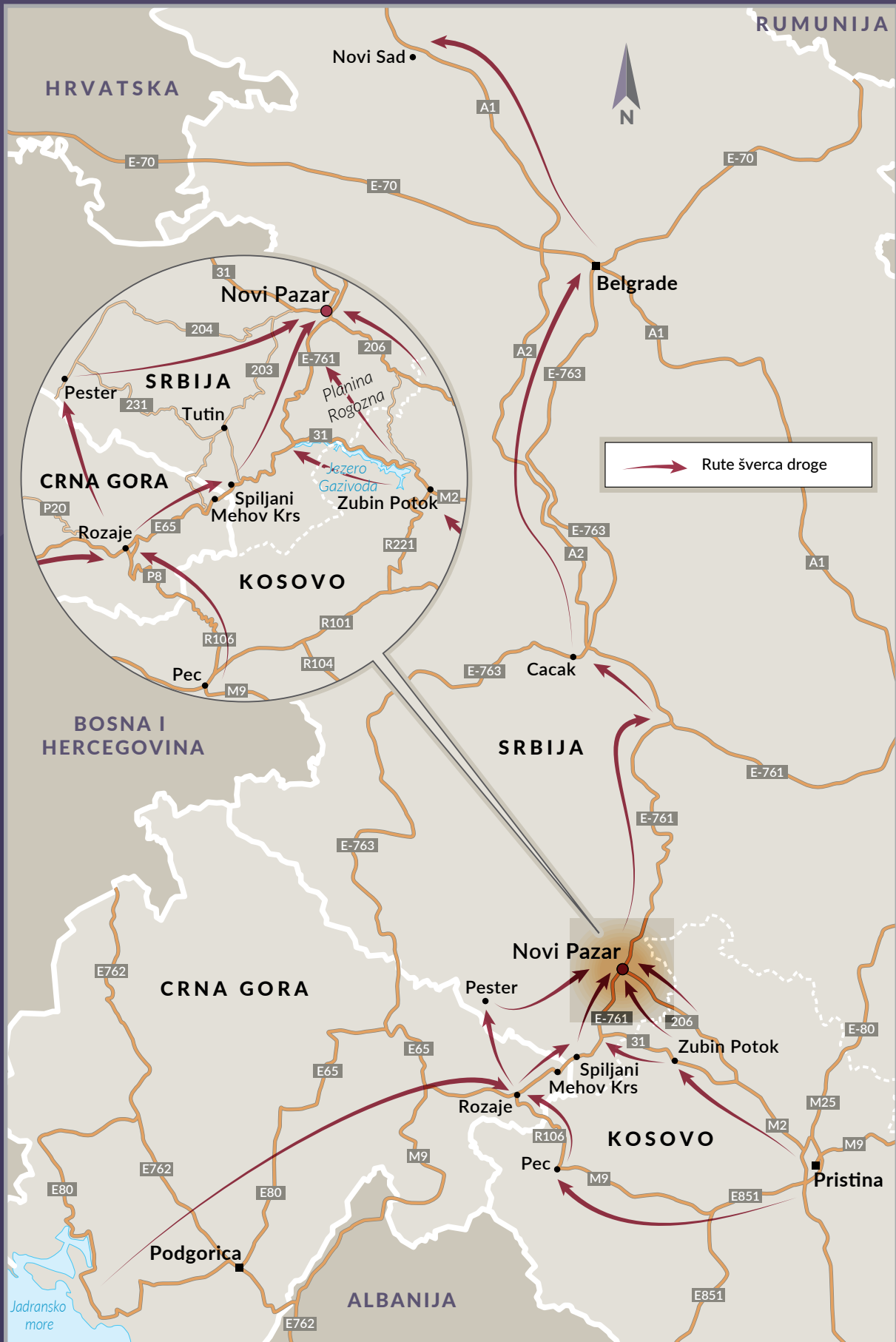
1. Renesansa zločina u Novom Pazaru?

Sredinom decembra 2020. godine na ulicama Novog Pazara su odjeknuli pucnji. U sred bela dana, blizu policijske stanice, vlasnik noćnog kluba sa obimnim policijskim dosijeom i njegov sin pucali su na čoveka iz automobila u pokretu, povredivši pri tom slučajnog prolaznika.¹ Dva dana kasnije, u sred dana, u kafiću u centru grada ispaljeno je nekoliko metaka na čoveka koji je nedugo pre toga navodno bio u društvu dva policajca.² Oštro reagujući na te pucnjave, srpski ministar unutrašnjih poslova poslao je jedinice Žandarmerije da patroliraju gradom i da vrše racije.³ U gradu vlada opipljiv osećaj straha i ljudi nose noževe i drugo oružje da bi se zaštitili. Nakon niza godina relativne stabilnosti, Novi Pazar je ponovo u vestima kao žarište organizovanog kriminala.

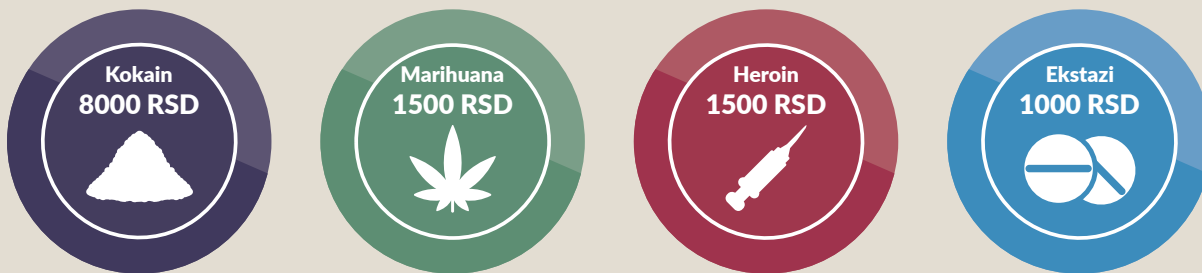
Novi Pazar se nalazi u jugozapadnoj Srbiji (u oblasti Sandžak), u blizini Crne Gore, Kosova i Bosne i Hercegovine. Zbog svog geografskog položaja, ovaj grad sa oko 120.000 stanovnika i bošnjačkom većinom važio je za središte trgovine i šverca.⁴ Kao i druga žarišta kriminala na Zapadnom Balkanu, koje je identifikovala Globalna inicijativa protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (GI-TOC), Novi Pazar je nerazvijen: prosečna mesečna plata je 353 EUR - 160 EUR manje od nacionalnog proseka - dok 12% populacije živi od socijalne pomoći.⁵ Približno petina

punoletnog stanovništva (20.768) je nezaposlena.⁶ Mnogi žitelji Novog Pazara navodno se delimično izdržavaju od doznaka iz inostranstva ili od šverca. „Sve se švercuje - drvo, stoka, hrana, alati, mašine, tekstil,“ rekao nam je lokalni aktivista iz civilnog sektora.⁷ Usled ekonomskih poteškoća, mladi masovno napuštaju ovo područje.⁸ Neki od onih koji ostaju se upuštaju u kriminalne aktivnosti.

Novi Pazar je nekada bio zloglasni centar kriminalnih aktivnosti, od kojih je veći deo bio koncentrisan oko porodice Hajrović. Devedesetih i početkom 2000-ih Hikmet Hajrović je slovio za jednog od najvećih narkobosova u Srbiji, posebno kad je u pitanju heroin švercovan iz Turske u Novi Pazar. Kriminalne grupe su švercovale pošiljke droge u posebno prepravljanim pregradama u kamionima, autobusima ili kombijima. Govorilo se da je heroin koji je Hajrović švercovao izuzetne čistoće - jedan od najkvalitetnijih u Evropi - a neke pošiljke težile su stotine kilograma. Američki Stejt department je 2008. dodelio je Sandžaku nadimak „evropsko skladište heroina“.⁹ Iz Novog Pazara, kriminalci su švercovali drogu u druge gradove u Srbiji, uglavnom u Beograd, i dalje u zapadnu Evropu, čak do Londona. Hajrović je konačno uhapšen 2011. godine i 2013. je osuđen na 15 godina zatvora, na osnovu sporazuma o priznanju krivice.¹⁰

SLIKA 1 Rute šverca droge ka Novom Pazaru i oko njega.

SLIKA 2 Ulične cene narkotika u novom pazaru.

Pre nedavnih pucnjava, činilo se da je kriminalni procvat Novog Pazara prošao. Kriminalci iz devedesetih i ranih 2000-ih su navodno uložili svoju imovinu u legalna preduzeća i odustali su od kriminala. Trgovinu heroinom preuzele su veće i moćnije grupe uključene u trgovinu kokainom izvan Sandžaka. Dok se heroinom i kanabisom i dalje trguje preko Novog Pazara (posebno preko Rožaja u Crnoj Gori),¹¹ obim prometa je navodno manji nego u prošlosti.

Postoje i neki dokazi o sintetičkim drogama u Novom Pazaru, pre svega o ekstaziju proizvedenom u zapadnoj Evropi i o brendovima poznatim kao Super Mario i Bubamara.¹² Prema policijskim podacima, ulična cena marihuane je oko 1000 srpskih dinara (RSD) ili 8,5 EUR po gramu; heroin, amfetamin i ekstazi koštaju po 1500 dinara po gramu (12,5 EUR), dok gram kokaina košta 8000 dinara (68 EUR).¹³ Upućeni u lokalno tržište narkotika kažu, međutim, da su stvarne cene niže.¹⁴

Dok je uloga Novog Pazara kao centra za šverc narkotika značajno manja nego ranije, problem nije nestao. Od 2015. godine, 114 osoba je procesuirano zbog ilegalne proizvodnje, posedovanja ili prodaje narkotika u Novom

Pazaru. Osuđene su na ukupno 281 godinu zatvora. Većina presuda su bile minimalne. Retki izuzetak bio je diler osuđen na sedam godina zatvora zbog posedovanja 21 kilograma marihuane namenjene prodaji.¹⁵ Policija je hapsila kriminalce iz Novog Pazara i u drugim državama, kao što su Mađarska i Turska, zbog posedovanja desetina kilograma kanabisa. Navodi se da i lokalne kriminalne grupe, iako su manje i manje moćne nego ranije, saraduju sa kriminalnim grupama sa Kosova, iz Beograda, Čačka i Novog Sada.¹⁶

Čini se da je poslovni model pojedinih kriminalnih grupa iz Novog Pazara krađa narkotika od drugih kriminalaca.¹⁷ Tokom 2019. godine, kriminalna grupa iz Novog Pazara navodno je u Sloveniji ukrala 6 kilograma kokaina od crnogorskog kavačkog klana. Nekoliko meseci kasnije, u decembru 2019. godine, pripadnik iste novopazarske grupe¹⁸ ubijen je u Beogradu prilikom primopredaje droge.¹⁹ Droga i oko 300.000 EUR gotovine, koje je imao kod sebe, nestali su.²⁰

Vreme će pokazati da li su ovi nedavni incidenti u Novom Pazaru samo privremeno rasplamsavanje ili predskazuju povratak zloglasne prošlosti grada.

2. Sintetičke droge na Zapadnom Balkanu.

Zapadni Balkan je dobro poznat kao tranzitno područje u krijumčarenju narkotika poput kanabisa, kokaina i heroina. Ali, postoje naznake da je region, u kome je potrošnja narkotika u porastu, i proizvođač sintetičkih droga.

Glavna sintetička droga koja se krijumčari na Zapadnom Balkanu su amfetamini, metamfetamini i ekstazi (MDMA), kao i nove sintetičke verzije kanabisa i opioida poput heroina. Glavni izvor narkotika su zemlje Zapadne Evrope, posebno Holandija, Belgija, Češka i Bugarska.²¹ U Srbiji je primećen sve učestaliji uvoz sintetičkih droga iz baltičkih zemalja²² i Evroazije, uključujući Avganistan, Iran, Kirgistan, Pakistan i Uzbekistan.²³

Pored toga, čini se da je lokalna proizvodnja u porastu, posebno u Severnoj Makedoniji i Srbiji. Između 2009. i 2019. godine, policija u Srbiji je otkrila preko 140 ilegalnih laboratorija u kojima se proizvode narkotici, uglavnom u stambenim prostorima.²⁴ Većina glavnih laboratorija u Srbiji nalaze se u predgrađima Beograda i Niša.²⁵ Jedno od najvećih otkrića bilo je 2003. godine u varošici Stara Pazova (u severnoj pokrajini Vojvodina), gde je policija pronašla oko 2 miliona tableta ekstazija, čija je vrednost procenjena na oko 4 miliona EUR, zajedno sa približno 20 tona kiseline za proizvodnju ekstazija, procenjenih na preko 10 miliona EUR. Ipak, osuđeno je samo 245 osoba, u proseku manje od 2 osobe po otkrivenoj laboratoriji.²⁶ To ukazuje na činjenicu da policija hvata samo 'sitne igrače', ali ne i one koji su uključeni u proizvodnju i distributivne mreže.

Veća dostupnost sintetičkih droga mladima intenzivirala je zdravstvene probleme u Srbiji. *Fotografija: serpeblu / iStock*

Tokom 2020. godine najviše zaplena sintetičkih droga u Srbiji izvršeno je u Beogradu i Novom Sadu ili u blizini granice sa Mađarskom, na primer na graničnom prelazu Horgoš. Zaplene su izvršene i u Kragujevcu i Boru.²⁷

Problem nije ograničen na Srbiju. U decembru 2017. godine, policija je otkrila ilegalne laboratorije za drogu u selu Batinci i u jednoj kući blizu Tetova u Severnoj Makedoniji.²⁸ Zaplenjeno je oko 910.000 tableta „kaptagon“, 52 kilograma čistog amfetamina i velike količine supstanci od kojih se proizvode narkotici. Glavni osumnjičeni, Milan Zarubica, bio je ranije osuđen u vezi sa laboratorijom u Staroj Pazovi, u Srbiji. Nekoliko meseci kasnije, makedonska policija otkrila je još jednu laboratoriju za ilegalnu proizvodnju sintetičkih droga.

Pored trgovine i proizvodnje, čini se da postoji rastuće lokalno tržište sintetičkih droga.²⁹ Nove psihoaktivne supstance - uglavnom sintetički kanabinoidi - koji oponašaju tradicionalne ilegalne droge poput kanabisa, kokaina, MDMA i LSD, pojavljuju se u Srbiji

Cene sintetičkih droga u Srbiji i Severnoj Makedoniji relativno su niske, što je glavni faktor za jačanje tog tržišta u odnosu na tržište narkoticima biljnog porekla.³⁰ Za oko 25 EUR može se kupiti pet tableta ekstazija.³¹ Postoje, međutim, i supstance poput amfetamina „tusibi“ (2C-B), koji je poznat kao „elitna droga“, zbog visoke cene i snažnih psihodeličnih efekata. Ovaj narkotik se na crnom tržištu obično prodaje u vidu tableta ili kapsula, ali se takođe može mešati sa ekstazijem.³² Policija u Nišu je 2019. godine uhapsila je osobu koja je posedovala skoro 175 grama „tusibija“.³³

Sintetičke droge su lako dostupne, posebno u velikim gradovima.³⁴ „Tržište u Srbiji dobro je snabdeveno amfetaminima, ekstazijem i MDMA drogama“, rekao je dobar poznavalac stanja na ulicama. Metamfetamin je manje prisutan u Srbiji.³⁵ U Srbiji su i dalje najrasprostranjeniji narkotici marihuana i heroin, za njima sledi spid.³⁶

Nejasno je kako je COVID-19 uticao na tržište sintetičkim drogama na Zapadnom Balkanu, ali stiče se utisak da je tržište relativno otporno, neke sintetičke droge se koriste kao zamena za heroin.³⁷ Korisnici se okreću Internetu da bi kontaktirali dobavljače, budući da ne mogu kao ranije da se sreću sa njima u klubovima i na žurkama.³⁸

Iako je heroin i dalje glavni uzrok približno 50 smrti godišnje u Srbiji,³⁹ povećana mogućnost nabavke sintetičkih narkotika i njihova upotreba intenzivirali su zdravstvene probleme u zemlji i uzrokovali tragične smrti mladih ljudi, izazvane upotrebom narkotika. Nakon što je u novembru 2018. godine u gradiću Arandelovcu, preminula 15-godišnjakinja koja je na žurci prvi put probala ekstazi, lokalno stanovništvo je organizovalo niz protesta pozivajući na bolje preventivne mere.⁴⁰ U obližnjem Lazarevcu stanovnici su po gradu lepili plakate sa fotografijama lokalnih dilera droge. U 2018. godini, četvoro mladih ljudi, starosti od 17 do 21 godine, umrlo je nakon uzimanja ekstazija, dok je između 2009. i 2019. godine u zemlji umrlo više od pedeset osoba usled upotrebe različitih sintetičkih droga.⁴¹

Iako je centralna tema po pitanju droga na Zapadnom Balkanu obično bio tranzit biljnih supstanci poput kokaina, heroina i kanabisa, važno je, takođe, obratiti pažnju i na proizvodnju i upotrebu sintetičkih droga.

SLIKA 3 Luke i marine izložene opasnosti da se koriste za šverc migranata.

3. Uzburkane vode: krijumčarenje migranata preko Jadranskog mora.

9. januara 2021. godine, 55 migranata iz Sirije, Irana i Egipta – uključujući žene i decu – spašeno je iz nemirnog mora u blizini albanske obale. Gliser kojim su putovali, koji je krenuo iz Valone u Albaniji ka Italiji, se pokvario. Piloti su pobjegli, a gliser je plutao razlivajući gorivo.⁴²

Ovoj akciji spašavanja prethodila su dva incidenta u oktobru i decembru 2020. godine, kada su crnogorske vlasti presrele dva čamca u pokušaju da prokrijumčare Kurde iz Turske, preko Zapadnog Balkana, do Italije. Ovi događaji ukazuju na činjenicu da su efikasnije sprovođenje zakonskih mera, kao i mere u vezi sa COVID-om-19 duž tradicionalne balkanske rute primorali krijumčare da biraju alternativne pravce, uključujući i pomorske rute preko Jadrana. Zatvaranje balkanske rute u martu 2016. godine dovelo je do značajnog smanjenja broja podnosilaca zahteva za azil i migranata koji se kreću Zapadnim Balkanom. Ali od 2019. godine broj izbeglica i migranata je ponovo počeo neprekidno da se povećava.

Zbog poboljšane granične kontrole između Grčke i Severne Makedonije, sve veći broj ljudi u pokretu putuje kroz Albaniju. Kad uđu u zemlju, kreću se ka severu, prema Crnoj Gori, ili ka severoistoku, prema Kosovu i Srbiji. Takođe, u poslednjih nekoliko meseci postoje naznake povećanog broja pokušaja krijumčarenja ljudi preko Jadranskog mora u Italiju.

55 migranata, spašenih 9. januara, tvrdi da su platili krijumčarima između 2.000 i 4.000 USD za bezbedan prevoz jahtom do Italije. Umesto toga, transportovani su gliserom.⁴³ Početkom januara, policija u Valoni je zaustavila 21 migranta, koji su planirali da ilegalno pređu preko Jadranskog mora.⁴⁴

Krijumčarske rute su dobro ustaljene, još od početka 1990-ih godina, kada su desetine hiljada Albanaca pokušavale da emigriraju u Italiju. Još nedavne 2004. godine – tačno 17 godina pre spašavanja 55 migranata – 28 Albanaca udavilo se u moru pokušavajući da iz Valone, preko Otrantskih vrata, pređu do Italije.⁴⁵ Sada se sa albanskih obala u Italiju krijumčare uglavnom stranci sa Bliskog Istoka.

U prošlosti, iste rute korišćene su za krijumčarenje droge, posebno kanabisa, pri čemu su korišćeni gliseri. Problem je bio toliko akutan, da su albanske vlasti plenile i spaljivale čamce. Zabrana upotrebe motornih čamaca u albanskim teritorijalnim vodama uvedena je 2006. godine;⁴⁶ konačno je ukinuta 2013. godine, što je donelo olakšanje turističkoj industriji.⁴⁷ Krijumčarska ruta koja vodi od Fiera i Valone preko Otrantskog moreuza do Italije postala je ponovo aktuelna 2016. godine, kada je u Albaniji zabeležena izuzetna žetva kanabisa, ali su zatim stvari utihnule. Biće zanimljivo posmatrati kako će albanske vlasti reagovati u slučaju da se situacija ponovo pogorša.

Susedna Crna Gora suočava se sa sličnim izazovom.

U oktobru 2020. godine, crnogorska policija je u marini u Zelenici presrela *Posejdon*, jedrilicu pod hrvatskom zastavom i sa srpskom posadom; isplovila je iz Budve i uputila se ka Italiji.⁴⁸ Pregledajući plovilo, policija je otkrila 52 kurdska migranta.⁴⁹ Krijumčari u Turskoj, koji su organizovali putovanje, naplatili su, prema policijskim izvorima, između 5.000 i 8.000 EUR po osobi za prevoz do Italije.⁵⁰ To znači

da su krijumčari zaradili približno 300 000 EUR od samo jedne grupe od pedesetak migranata, dok su troškovi procenjeni na oko 100 000 EUR,⁵¹ što ostavlja značajnu profitnu maržu.

17. decembra 2020. godine, crnogorska policija i snage pomorske bezbednosti, koristeći termovizijske senzore, registrovale su nepoznatu brod u blizini plaže Trsteno, nedaleko od Budve. U saradnji sa italijanskim vlastima, angažovan je i osmatrački helikopter iz sastava Finansijske policije Republike Italije. Brod, pod nazivom *Marina*, plovio je pod švedskom zastavom; presretnut je i sproveden do luke Bar.⁵² Policija je na brodu pronašla 39 migranata (uključujući žene i decu) i uhapsila je dva krijumčara iz Turske.⁵³

Ovi incidenti nam mnogo govore. Pre svega, krijumčarenje migranata preko Zapadnog Balkana nije prestalo; može se reći da se pomerilo zapadnije. Albanija, koja je tri decenije bila polazna tačka za migracije, sada je i tranzitna zemlja. Drugo, pored pokušaja da dođu do Evropske unije kopnenim putem preko Albanije i Crne Gore, neki migranti pokušavaju da do Italije stignu čamcima. Priče iz ovog članka pokazuju da postoje krijumčari voljni da olakšaju takva putovanja, ostvarujući pritom znatan profit. Treće, ovi incidenti ukazuju na ranjivost marina i neformalnih privezišta na jadranskoj obali, koja od njih čine raj za krijumčarenje. To je rizik koji zahteva više pažnje, posebno od strane pripadnika organa reda.

4. Lekcije naučene iz legalizacije kanabisa u Severnoj Makedoniji.

U martu 2016. godine, Severna Makedonija je izmenila Zakon o kontroli opojnih droga i psihoaktivnih supstanci.⁵⁴ Time je legalizovan uzgoj kanabisa u medicinske svrhe, kao i prečišćavanje, ekstrahovanje i proizvodnja semena konoplje i kanabisovog ulja. Severna Makedonija se tako pridružila rastućem broju zemalja (36 uključujući Hrvatsku od 2019. i Grčku od 2018. godine), koje dozvoljavaju uzgoj i izvoz medicinskog kanabisa. Da li je ovo rizičan potez ili mogući model za ostale zemlje u regionu?

Kopirajući kanadski model, Severna Makedonija je uvela princip slobodnog tržišta za uzgoj, distribuciju i prodaju kanabisa. To predstavlja podsticaj za ekonomiju, procenjen na 100 miliona evra godišnje, koji je privukao domaće i strane investitore.⁵⁵ Utakmica u proizvodnji medicinskog kanabisa u Severnoj Makedoniji se ubrzano zahuktava.

Od maja 2016. do maja 2018. godine, Ministarstvo zdravlja i Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede izdali su ukupno pet dozvola za proizvodnju kanabisa za medicinsku upotrebu, i dve dozvole za ekstrakciju. Od tada, prema zvaničnim vladinim podacima, ukupno 55 firmi je dobilo dozvole za uzgoj medicinskog kanabisa, a još 17 kompanija čeka odobrenje.⁵⁶ Deo tih kompanija je navodno povezan sa premijerom, njegovim prijateljima i porodicom.⁵⁷

Veliki broj izdatih dozvola znači da se sada u Severnoj Makedoniji uzgaja znatna količina kanabisa. Među ulagačima, međutim, postoji zabrinutost da ponuda nadmašuje potražnju i da poslovna prilika možda nije tako unosna kao što se u početku predviđalo. Treba imati na umu da aktuelno zakonodavstvo ne dozvoljava izvoz suvog kanabisa za rekreativnu upotrebu.

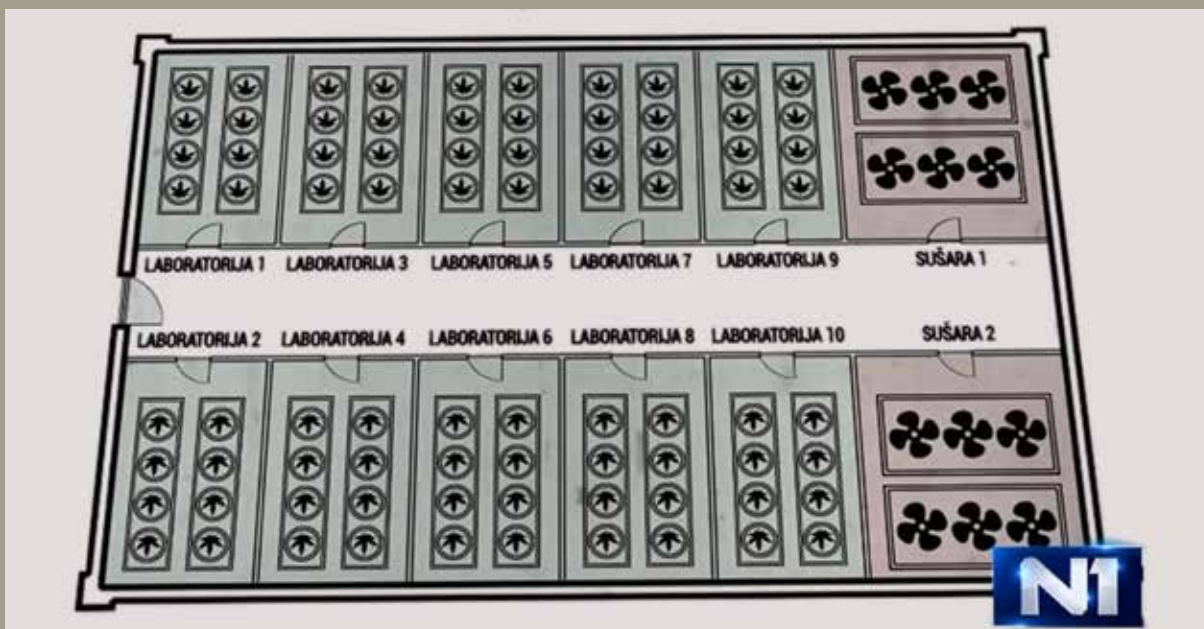
Propisi su važni za sprečavanje nelegalne prodaje legalno uzgajanog kanabisa i da bi bilo izvesno da je uzgajani tip kanabisa za medicinsku, a ne za rekreativnu upotrebu. Propisi su na papiru prilično strogi i njihovu primenu trebalo bi da nadgledaju državni organi, uključujući i ministarstva poljoprivrede i zdravstva,⁵⁸ kao i posebna petočlana komisija.⁵⁹ Uzgajivač kanabisa je obavezan da vodi evidenciju o gajenom kanabisu (setva, proizvodnja sadnica, presađivanje i broj stabljika). Po završetku berbe konoplje, posebna komisija vrši pregled ubranih komada, kako bi utvrdila broj sakupljenih stabljika i vlažnu masu.

Veliki broj proizvođača i činjenica da kanabis može da se bere do četiri puta godišnje, navode na pomisao da je aktuelni regulatorni sistem nedovoljan. Neodgovarajuća kontrola, na primer, bi mogla da uzrokuje da legalno proizvedeni kanabis završi na crnom tržištu Severne Makedonije ili bude prokrijumčaren u druge zemlje. Rizik je realan: početkom decembra 2020. godine, dve tone kanabisa ukradene su iz skladišta licencirane firme u selu Josifovo, u opštini Valandovo.⁶⁰ Nešto kanabisa je završilo, navodno, na Kosovu.⁶¹ U drugom slučaju, četiri muškarca (dva iz Skoplja i po jedan iz Albanije i sa Kosova) su ukrala 60 kilograma marihuane iz skladišta licenciranog proizvođača kanabisa u oblasti Kruševa.⁶²

Medijski vrlo praćen slučaj u Srbiji takođe ukazuje na opasnost od nedostatka propisa i na blizak odnos između proizvođača i državnih zvaničnika. U novembru 2020. godine, na manje od 50 kilometara od glavnog grada Srbije, policija je na organskoj farmi, iz medijskih objava poznatoj kao Jovanjica, koja je u vlasništvu biznismena Predraga Koluvije, otkrila najveću plantažu marihuane u Evropi. Pretresom imanja otkrivene su gotovo četiri tone sirove marihuane, uključujući 650 kilograma proizvoda spremnog za prodaju.⁶³ Na imanju je postojao podzemni kompleks sa desetinama podruma, koji su pretvoreni u laboratorije za proizvodnju skanka. Marihuana je, takođe, uzgajana u devet hangara i bila je spakovana i uskladištena u magacinima i kancelarijama. Po celom imanju bili su, navodno, instalirani ometači za mobilnu telefoniju. Imanju se nije moglo prići bez stroge provere. Naoružano obezbeđenje, uključujući bivše članove specijalnih antiterorističkih jedinica, bilo je raspoređeno svuda oko imanja. Bili su naoružani pištoljima, termovizijskim kamerama za noćni nadzor i puškama za borbu protiv dronova.⁶⁴

Slučaj je podigao veliku prašinu u Srbiji zbog navodne povezanosti vlasnika Jovanjice sa vladajućom Srpskom naprednom strankom, podgrevajući tvrdnje o povezanosti države sa organizovanim kriminalom.⁶⁵ Novinarki koja se bavila tim slučajem su čak upućene pretnje.⁶⁶ Suđenje Koluviji i njegovim saradnicima je u toku. Važno je napomenuti da je Koluvija bio uključen u uzgoj kanabisa za medicinske potrebe u Severnoj Makedoniji.⁶⁷

Kompleks za proizvodnju marihuane Jovanjica. Fotografija: Jelena Zorić/N1 TV.

Dok je potreba za proizvodima na bazi medicinskog kanabisa ograničena, u regionu postoji značajno tržište za čisti kanabis. Marihuana je droga koja se najviše konzumira na Zapadnom Balkanu. Dalje, Severna Makedonija je najveći tranzitni čvor za šverc kanabisa proizvedenog u Albaniji. Narkotici se krijumčare preko granice pešice, uz pomoć konja i magaraca, kamionima, pa čak i čamcima preko Ohridskog jezera.⁶⁸ Određena količina transportuje se preko Kosova ili Srbije u centralnu i zapadnu Evropu, dok jedan deo ide preko Bugarske i Grčke. Kanabis se krijumčari, takođe, iz Albanije preko Severne Makedonije u Tursku. Tamo se, često, menja za heroin, koji se vraća do Severne Makedonije, a krajnje odredište je Albanija.⁶⁹ Bilo bi prilično lako ubaciti kanabis proizveden u Severnoj Makedoniji u te dobro utvrđene ilegalne tokove.

Imajući ove rizike na umu, iz poslovne i bezbednosne perspektive bilo bi poželjno da vlasti Severne Makedonije obustave izdavanje dozvola za uzgoj kanabisa. U suprotnom, tržište će postati zasićeno – što je neprivačno za ulagače – i teško za kontrolisanje.

Moguće je da neki ulagači računaju na eventualne izmene zakona, koje bi omogućile upotrebu i izvoz suvog kanabisa. To bi moglo da otvori Severnu Makedoniju za narko turizam, u vreme kad Amsterdam razmišlja da krene u suprotnom pravcu zabranjujući strancima ulaz u „kafiće”. Dok bi legalizacija kanabisa donela preko potrebne poreske prihode, mogla bi i da ubrza rizike po javno zdravlje i da izazove sporedne efekte u kontekstu kriminala, usled povećane trgovine kanabisom u Severnoj Makedoniji.

Iskustvo iz Sjedinjenih Država, na primer, pokazuje da je ilegalna proizvodnja marihuane u porastu, prvenstveno u državama koje su legalizovale ovaj narkotik.⁷⁰

Važno je napomenuti da je, u maju 2020. godine, albanski premijer Edi Rama najavio da njegova vlada radi na nacrtu zakona za legalizaciju uzgoja kanabisa za medicinske potrebe, koji bi uskoro trebalo da bude predstavljen javnosti.⁷¹ Najava je izazvala određenu začuđenost jer je Albanija odavno poznata po ilegalnom gajenju kanabisa. Opozicija i drugi kritičari izrazili su skeptičnost po pitanju ove inicijative, tvrdeći da bi u zemlji sa dugačkom istorijom ilegalnog uzgoja, legalizacija medicinskog kanabisa podstakla ilegalnu proizvodnju i otežala bi napore države da uspostavi kontrolu nad ovim problemom. Nakon premijerove najave bilo je vrlo malo pomaka i veruje se da ta tema neće biti pokretana pre opštih izbora u aprilu 2021. godine.

Ukratko, stavovi i zakoni o kanabisu se menjaju.

U decembru 2020. godine, Komisija UN-a za opojne droge izuzela je kanabis iz Jedinствene konvencije o opojnim drogama iz 1961. godine. Ova odluka otvorila je vrata prepoznavanju lekovitog i terapijskog potencijala ove droge. Ostaje izazov da se obezbedi efikasan regulatorni okvir za proizvodnju, upotrebu i prodaju kanabisa. Zemlje Zapadnog Balkana u kojima se kanabis uzgaja u značajnoj meri, poput Albanije i Srbije, nesumnjivo pomno prate zbivanja u Severnoj Makedoniji. Planovi za legalizaciju kanabisa mogli bi imati značajan uticaj na politiku, zdravlje, turizam, ekonomiju i tržišta droge u regionu.

5. Osnaživanje mladih u Valoni.

Centar za mlade Valona (CMV) je osnovan 1998. godine u ovom priobalnom gradu na jugu Albanije u vreme nestabilnosti i građanskih nemira nakon kolapsa piramidalnih šema. U 2002. godini, projekat je registrovan kao NVO. U protekle dve decenije, CMV je dao svoj doprinos angažovanju mladih u javnom životu, izgradnji otpornosti zajednice i ravnopravnosti polova. Alketa Dhimitri, direktorka centra, govori o njihovom radu kao i izazovima i mogućnostima koje ona vidi.

Možete li nam reći nešto o počecima Centra?

CMV je na početku bio lokalni projekat, koji je podržavao Italijanski Konzorcijum solidarnosti, sa zadatkom da mladima pruži alternativu za kriminal, budući da su nakon nemira mnogi mladi ostali naoružani i učlanjeni u lokalne moćne bande. Iako se situacija znatno popravila, Valona je i dalje na lošem glasu kao mesto gde organizovani kriminalci stvaraju „stručnjake“ koji koriste svoje veštine u Albaniji i širom sveta.

Sa kojim se izazovima susrećete u radu sa mladima u Valoni?

Preko 22 godine iskustva učinile su da dobro razumemo situaciju i izazove sa kojima se suočavaju mladi. Rad sa mladima u Valoni može biti težak, delom i zbog toga što im nedostaju pozitivni uzori. Može biti teško promeniti stavove i ponašanje mladih ljudi koji su bili uključeni u nedozvoljene aktivnosti od ranog uzrasta. Takođe je problematično pronalaženje održivih alternativa za mlade od kojih se očekuje preuzmu porodični „posao“, posebno u udaljenim i siromašnim područjima.

Mlade generacije ponekad više vole lak novac umesto da pokušavaju da pošteno zarađuju za život, a ova tendencija je izraženija zbog nedostatka legitimnih poslova. Koristeći ekonomsku ranjivost, kriminalnim grupama je lako da regrutuju mlade ljude plaćajući ih gotovinom za poslove kao što su čuvanje plantaža kanabisa, transport i distribucija proizvoda. Korak po korak, mladi na taj način sve dublje tonu u kriminal.

Čini se da je organizovani kriminal uvek nekoliko koraka ispred državnih struktura, zajednice i lokalnih organizacija, a posledice su dugotrajne. Loša saradnja između zajednice, omladine i lokalnih institucija ometa pokušaje da se situacija poboljša. Bolja saradnja bi mogla da ojača ukupni socijalno-ekonomski razvoj regiona.

Alketa Dhimitri, direktorka CMV.

Kako vaša organizacija doprinosi poboljšanju života mladih?

Ponosni smo što možemo reći da smo tokom protekle dve decenije doprineli mnogim pozitivnim slučajevima u kojima su mladi uspeali da poboljšaju svoj socijalno-ekonomski status. Oni sada žive bezbednije, orijentisani su ka poštenom radu u jednom od brojnih sektora zasnovanim na prirodnim resursima Valone, poput poljoprivrede ili planinskog i morskog turizma.

Naš prioritet je pomoć mladim ljudima da prošire svoje vidike, da traže i dobiju podršku, informacije i da ih ohrabrimo da se okrenu ka legalnim poslovnim mogućnostima i sredstvima za život. Povezujemo omladinu sa vršnjacima i nudimo im inspirativne i pozitivne modele samorazvoja.

Dalje, pružamo mogućnosti za zapošljavanje i preduzetništvo u oblasti agroturizma, kao što su prerada i prodaja lokalnih proizvoda. Obukom mladih na polju poslovne administracije, zahteva za registraciju preduzeća i standarda bezbednosti za hranu, pomogli smo im da pristupe tržištima za svoje domaće proizvode. Mi želimo da ova obuka bude što praktičnija, sa što više direktnog učešća. Išli smo, na primer, na studijska putovanja tokom kojih smo obišli neke od najuspešnijih agroturističkih preduzeća u Albaniji, poput preduzeća za proizvodnju peciva ili vina, da bismo učili iz njihovih primera i iskustava.

Učešće mladih u jednoj od inicijativa Centra za mlade u Valoni. Fotografija: CMV

Iskustvo iz prve ruke sa tako dobrim primerima iz oblasti poljoprivrede i turizma, omogućilo je mladima da sami vide kako se sa lokalnim proizvodima - čak i u udaljenim oblastima - mogu ostvariti održivi prihodi. Obučavali smo mlade i za poslove kuvara i turističkih vodiča da bi stekli veštine potrebne za vođenje pansiona ili prijem grupa gostiju. Ove aktivnosti su osnažile mlade i učinili ih manje ranjivim za uključivanje u organizovani kriminal.

U 2020. godini, uz podršku Fonda za otpornost GI-TOC, radili smo sa mladima u ruralnim oblastima Valone da bismo poboljšali njihove mogućnosti za zaposlenje i olakšali njihov ulazak na tržište rada uz podršku zajednice i preduzeća. Ovo je posebno važno jer su u prošlosti neka seoska područja Valone bila eksploatisana za uzgoj kanabisa.

A u selu Vajze napravili smo pesničku stazu, koristeći ekološke materijale poput drveta, da bismo stvorili mladim ljudima iz tog područja prijatan i siguran prostor za druženje sa vršnjacima. To predstavlja model za promovisanje obrazovanja i kulture i cilj je da nadahne omladinu da prihvati pozitivne alternative i promene. Nadamo se da to takođe može da podstakne pokretanje infrastrukture ekološkog turizma u selu.

Koji su glavni izazovi sa kojima se danas suočavaju mladi u Valoni?

Iako su mladi u velikoj meri priznati kao nosioci društvenih promena, njihovo uključivanje u albansko društvo je ograničeno. Faktori koji doprinose ravnodušnosti i apatiji mladih uključuju odsustvo poverenja u sistem, otuđenje od politike, ograničene mogućnosti i odsustvo nade ili perspektive. Nekima takođe nedostaju osnovne životne veštine i pozitivni uzori.

U mnogim slučajevima, mladi ljudi odlučuju da napuste Valonu u potrazi za boljim mogućnostima negde drugde, bilo u Albaniji ili u inostranstvu. Ovo utiče na održivost nekih naših intervencija.

Mladi su neiskorišćeni resurs u Albaniji, ne samo u Valoni. Treba učiniti mnogo više da se mladi angažuju i osnaže na lokalnom nivou, jer oni predstavljaju veliku vrednost za život u zajednici.

Šta bi još mogle da učine lokalne i nacionalne vlasti, kao i civilno društvo, kako bi podržali mlade?

Zadatak lokalne vlasti je da garantuje da lokalna uprava služi zajednici. Ipak, mladi su nedovoljno zastupljeni u lokalnim institucijama i nemaju načina da obznanu svoje potrebe i probleme.

Održivo zapošljavanje je od vitalnog značaja. Ovo zahteva ulaganje u izgradnju kapaciteta i u ekonomsko osnaživanje mladih. Integrisanje mladih u participatorne procese pomoglo bi im da se politički angažuju. Ove stvari, međutim, zahtevaju povoljno okruženje.

Dok su vlade bile neuspešne u postizanju ovog cilja, organizacije civilnog društva koje odlično poznaju lokalnu dinamiku, poput Centra za mlade Valona, pronalaze načine da angažuju, unapređuju i ojačavaju mlade kroz prakse dobrog upravljanja na lokalnom nivou.

S jedne strane, trudimo se da povećamo sposobnost mladih da mogu da razumeju i primenjuju svoja socijalno-ekonomska prava. To radimo kroz projekte kao što su Omladinski parlament Valone, Lokalni savet za mlade i Akademija omladinskih lidera.

S druge strane, podučavamo ih kako da se uključe u participatorne procese, kroz projekte kao što su participatorno budžetiranje i nešto što se naziva karta rezultata na nivou zajednice. Ovo poslednje omogućava mladima da identifikuju svoje potrebe i da se zalažu za konkretne inicijative sa lokalnom upravom, na primer u vezi sa javnom infrastrukturom, omladinskim uslugama ili radnim odnosom. Ovo im daje glas i dovodi ih u kontakt sa lokalnim zvaničnicima i do uspostavljanja dijaloga sa njima. Takođe pomaže lokalnoj upravi da uspostavlja konstruktivnije i reprezentativne politike radi boljeg služenja građanima.

ZAHVALNOST

Ovaj Bilten rizika je izdanje Opservatorije civilnog društva za borbu protiv organizovanog kriminala u jugoistočnoj Evropi Globalne inicijative protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (SEE-Obs).

SEE-Obs je platforma koja povezuje i osnažuje aktere civilnog društva u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Kosovu, Crnoj Gori, Severnoj Makedoniji i Srbiji. Cilj je da omogući civilnom društvu da identifikuje, analizira i mapira kriminalne trendove i njihov uticaj na ilegalne tokove, upravljanje, razvoj, međuetničke odnose, bezbednost i vladavinu prava. SEE-Obs podržava civilno društvo u praćenju nacionalne dinamike i širih regionalnih i međunarodnih trendova organizovanog kriminala. SEE-Obs pokrenuta je kao rezultat Londonskog samita Zapadnog Balkana iz 2018. godine, koji je deo Berlinskog procesa.

Želeli bismo da se zahvalimo Ani Milosavljević, Ivici Simonovskom i Jeleni Jovanović na njihovom dragocenom doprinosu.

Napomene

- 1 *Dvoje povređeno u pucnjavi, ranjena slučajna prolaznica*, Radio Sto Plus, 15. decembar 2020. godine, www.radiostoplus.com/item/30555.
- 2 Beta, *Pucnjava u Novom Pazaru, ranjen muškarac*, N1, 17 decembar 2020. godine, rs.n1info.com/vesti/a684701-pucnjava-u-novom-pazaru-ranjen-muskarac.
- 3 *Vulin: Država neće dozvoliti obračune kriminalnih bandi u Novom Pazaru*, RTS, 17 decembar 2020. godine, www.rts.rs/page/stories/ci/story/124/drustvo/4189973/vulin-obracun-bande-novi-pazar.html.
- 4 Zvanični broj stanovnika je 107.071, ali nezvanična procena je 120.000. Republički zavod za statistiku Srbije, profil za Novi Pazar, novembar 2020. godine, devinfo.stat.gov.rs/SerbiaProfileLauncher/files/profiles/sr/1/DI_Profil_Novi%20Pazar_EURSRB002001007003.pdf.
- 5 Ibid.
- 6 Nacionalna služba za zapošljavanje, mesečni statistički bilten br. 219, novembar 2020. godine, www.nsz.gov.rs/live/digitalAssets/15/15623_bilten_nsz_novembar_2020.pdf.
- 7 Intervju sa predstavnikom organizacije civilnog društva, Novi Pazar, oktobar 2020. godine.
- 8 Ibid.
- 9 International Narcotics Control Strategy Report, United States Department of State, mart 2008. godine, str. 492, 2009-2017.state.gov/documents/organization/102583.pdf.
- 10 Repeat trafficker caught in large heroin bust, OCCPR, 18. oktobar 2011. godine, www.occrp.org/en/daily/1174-repeat-trafficker-caught-in-large-heroin-bust.
- 11 Intervju sa policijskim inspektorom, Novi Pazar, novembar 2020. godine.
- 12 Ibid.
- 13 Zvanični odgovor Ministarstva unutrašnjih poslova, Policijska Uprava Novi Pazar, 9. novembar 2020. godine.
- 14 Intervju sa uživaocem narkotika, Novi Pazar, novembar 2020. godine.
- 15 Intervju sa javnim tužiocem, Novi Pazar, novembar 2020. godine.
- 16 Ibid.
- 17 Ibid.
- 18 Intervju sa novinarom, Novi Pazar, novembar 2021. godine.
- 19 K. S. i J. P., *Pucnjava na Vračaru: Narko-diler (40) ranjen u Kursulinoj ulici, prevezen na reanimaciju*, Blic, 29. decembar 2019. godine, www.blic.rs/vesti/beograd/pucnjava-na-vracaru-narko-diler-40-ranjen-u-kursulinoj-ulici-prevezen-na-reanimaciju/843vkr4.
- 20 Intervju sa novinarom, Novi Pazar, januar 2021. godine.
- 21 Međunarodni institut za krivično pravosuđe i ljudska prava u Sirakuzi, Closing the implementation gap (Uklanjanje praznina u primeni): Criminal justice responses to illicit trade in South Eastern Europe and associated challenges, (Odgovori krivičnog pravosuđa na ilegalnu trgovinu u jugoistočnoj Evropi i pridruženi izazovi) novembar 2020. godine, str. 125, www.siracusainstitute.org/app/wp-content/uploads/2020/11/SII-Regional-crime-trends-report_web.pdf.
- 22 Intervju sa bivšim pripadnikom beogradske policijske jedinice za suzbijanje narkomanije, Beograd, novembar 2020. godine.
- 23 Intervju sa stručnjakom za migracije, Beograd, decembar 2020. godine.
- 24 Intervju sa profesorom kriminologije, Beograd, decembar 2020. godine.
- 25 Intervju sa aktivistom civilnog društva, Beograd, novembar 2020. godine.
- 26 Intervju sa bivšim policajcem, Beograd, decembar 2020. godine.
- 27 Na osnovu analize različitih izjava za štampu Ministarstva unutrašnjih poslova, mup.gov.rs/wps/portal/sr/.
- 28 Jelena Radivojević, *Zarubici 11 godina zatvora zbog proizvodnje droge*, KRIK, 25. septembar 2018. godine, www.krik.rs/zarubici-11-godina-zatvora-zbog-proizvodnje-droge.
- 29 Ministarstvo unutrašnjih poslova Srbije, Procena opasnosti od teškog i organizovanog kriminala, 2020. godina, str. 47, mup.gov.rs/wps/wcm/connect/3d0a3df4-4e1d-4b70-8475-3d69f6d21107/SOCTA+2019+-+ENG-compressed.pdf?MOD=AJPERES&CVID=nnvYlq8. Vidi i: Institut u Sirakuzi, op. cit., str. 49.
- 30 Centar za sprovođenje zakona jugoistočne Evrope, 2019. Izveštaj o zapleni droge u jugoistočnoj Evropi, decembar 2019. godine, str. 23 www.selec.org/wp-content/uploads/2019/12/SELEC-Report-on-Drug-Seizures-2019-Public-version.pdf.
- 31 Intervju sa aktivistom civilnog društva, Beograd, novembar 2020. godine.
- 32 Intervju sa aktivistom civilnog društva, Beograd, novembar 2020. godine.
- 33 Irena Molnar, *New psychoactive substance use in the Republic of Serbia: Rezultati istraživanja*. Eurasian Harm Reduction Association and School of Law, Swansea University, 2020, str. 26, harmreductioneurasia.org/wp-content/uploads/2020/09/2020_8_20_EHRA_NPS-Report_Serbia_EN.pdf.
- 34 Intervju sa aktivistima civilnog društva u Beogradu, novembar 2020, i Podgorici, decembar 2020. godine.
- 35 Ibid.
- 36 Intervju sa bivšim policajcem, Beograd, decembar 2020. godine.
- 37 Saša Djordjević and Bojan Dobovšek, *Organized crime in Western Balkans Six at the onset of coronavirus*, *International Journal of Sociology and Social Policy*, 40, 9/10, 807-820, doi.org/10.1108/IJSSP-06-2020-0229.
- 38 Intervju sa aktivistom civilnog društva, Beograd, novembar 2020. godine.
- 39 Podaci o preminulima od posledica vezanih za korišćenje droge u Srbiji u periodu 2008-2019. godine, Drug Policy Network South East Europe, decembar 2020. godine, str. 8.
- 40 N.G. i M. M., 'Svako zna da nabroji bar 50 dilera', Sofija (15) je umrla posle jedne tablete ekstazija, a godinu dana posle njene smrti, njeni sugrađani su na nogama, Blic, 15. novembar 2019. godine, www.blic.rs/vesti/drustvo/svako-zna-da-nabroji-bar-50-dilera-sofija-15-je-umrla-posle-jedne-tablete-ekstazija-a/gfr3bs1.
- 41 Podaci o preminulima od posledica vezanih za korišćenje droge u Srbiji u periodu 2008-2019. godine, Drug Policy Network South East Europe, decembar 2020. godine, str. 8.
- 42 *Gomonia me 55 emigrantë në bord nga Vlora drejt Italisë/ Arrestohet 63 vjeçari nga Tirana. Roli që kishte ai*, Panorama, 10. januar 2021. godine, www.panorama.com.al/trafikui-emigranteve-drejt-italise-me-gomone-arrestohet-63-vjecari-nga-tirana-rol-qe-kishte-ai.
- 43 *Rikthehet trafiku me gomone drejt Italisë, shpëtohen 55 emigrantë në det*, Zëri i Amerikës (VOA), 9. januar 2021. godine, www.zeriamerikes.com/a/5731085.html.
- 44 Jerola Ziaj, *Trafik klandestinësh me gomone, policia ndalon 21 emigrantë dhe arreston pronarin e një shtëpie stehimi*, Reporter, 4. jun 2020. godine, www.reporter.al/trafik-klandestinesh-me-gomone-policia-ndalon-21-emigrante-dhe-arreston-pronarin-e-nje-shtepie-stehimi.
- 45 *Isa Myzyraj, Përsëri emigrantë/ 9 Janari i 2004 dhe 9 Janari i 2021*, Historia ime, 9. januar 2021. godine, www.historiaime.al/ndodhi-sot/perseri-emigrante-9-janari-i-2014-dhe-9-janari-i-2021.
- 46 *Moratoriumi i skafeve, rrezik per turizmin*, Top Channel, 22. jun 2009. godine, top-channel.tv/2009/06/22/moratoriumi-i-skafeve-rrezik-per-turizmin.
- 47 *Moratoriumi i skafeve, pas 7 vjetësh rikthehet liria e lundrimt*, Durrës Lajm, 2. mart 2013. godine, durrslajm.al/moratoriumi-i-skafeve-pas-7-vjetesh-rikthehet-liria-e-lundrimt.

- 48 Intervju sa novinarom iz Crne Gore, decembar 2020. godine.
- 49 Emma Wallis, 52 migrants intercepted by Montenegrin authorities on route to Italy, Info Migrants, 19. oktobar 2020. godine, www.infomigrants.net/en/post/27994/52-migrants-intercepted-by-montenegrin-authorities-en-route-to-italy.
- 50 Intervju sa policajcem iz Crne Gore, decembar 2020. godine.
- 51 Ibid.
- 52 Jelena Jovanović and Blažo Hajduković, *Otkriven brod sa 50 ilegalnih migranata*, Vijesti, 17. decembar 2020. godine, www.vijesti.me/vijesti/crna-hronika/495615/up-otkriven-brod-sa-50-ilegalnih-migranata.
- 53 Intervju sa novinarom iz Crne Gore, januar 2021. godine.
- 54 Ministarstvo zdravlja, Službeni glasnik Republike Makedonije, br. 37/2016. godine, zdravstvo.gov.mk/wp-content/uploads/2017/11/5.-ZAKON-ZA-IZMENVANE-I-DOPOLNUVANE-NA-ZAKONOT-ZA-KONTROLA-NA-OPOJNI-DROGI-I-PSIHOTROPNI-SUPSTANTSII-Sluzhben-vesnik-na-RM-br.-37-od-2016-godina.pdf.
- 55 Z Uskoković, *U Severnoj Makedoniji legalno gaje travu*, Novosti.rs, 2. august 2019. godine, www.novosti.rs/vesti/naslovnahronika/aktuelno.291.html:809793-U-Severnoj-Makedoniji-legalno-gaje-travu.
- 56 *Ексклузивно: Кои се фирмите кои влегоа во бизнисот со медицинска марихуана во Македонија*, Emagazin, 22. oktobar 2020. godine, emagazin.mk/ekskluzivno-koi-se-firmite-koi-vlegoa-vo-biznisot-so-medicinska-marihuana-vo-makedoni-a.
- 57 *Полињата со марихуана - нова локација за политичка битка*, Deutsche Welle, 24. januar 2020. godine, www.dw.com/mk/полињата-со-марихуана-нова-локација-за-политичка-битка/a-52134094. Aleksandar Janev, *Македонска канабис револуција во најжава*, Prizma, 8. maj 2018. godine, prizma.mk/makedonska-kanabis-revolutsija-vo-najjava.
- 58 Ministarstvo zdravlja Severne Makedonije, Zakon o kontroli opojnih droga i psihotropnih supstanci, Službeni glasnik Republike Makedonije, br. 37/2016. godine, član 29 c, zdravstvo.gov.mk/wp-content/uploads/2017/11/5.-ZAKON-ZA-IZMENVANE-I-DOPOLNUVANE-NA-ZAKONOT-ZA-KONTROLA-NA-OPOJNI-DROGI-I-PSIHOTROPNI-SUPSTANTSII-Sluzhben-vesnik-na-RM-br.-37-od-2016-godina.pdf.
- 59 U skladu sa članom 29-b, stav 5, komisiju formira ministar zdravlja. Sačinjavaju je dva predstavnika ministarstva zdravlja, jedan predstavnik ministarstva poljoprivrede, jedan predstavnik Agencije za lekove i medicinske proizvode i jedan stručnjak iz oblasti lekovitog bilja.
- 60 Ministarstvo unutrašnjih poslova Severne Makedonije, *Приведени лица, се расчистува случајот со украдената марихуана од Јосифово*, 8. decembar 2020. godine, mvr.gov.mk/vest/13879.
- 61 Hristina Belovska, *ЛЕГАЛНИОТ БИЗНИС СО МАРИХУАНА ЛЕСНА МЕТА НА КРИМИНАЛНИТЕ ГРУПИ*, Televizija 24, 21. decembar 2020. godine, 24.mk/details/legalniot-biznis-so-marikhuana-lesna-meta-na-kriminalnite-grupi.
- 62 Ministarstvo unutrašnjih poslova Severne Makedonije, *Извршен претрес, заплетени околу 60 кг дрога*, 20 decembar 2020, mvr.gov.mk/vest/14019.
- 63 Serbia seizes four tonnes of marijuana in organic food farm, Reuters, 26. novembar 2019. godine, www.reuters.com/article/us-serbia-police/serbia-seizes-four-tonnes-of-marijuana-in-organic-food-farm-idUSKBN1Y01YC.
- 64 Jelena Zorić, *The Jovanjica Indictment (Optužnica Jovanjica)*, N1, 13. septembar 2020. godine, <https://youtu.be/16ksUma446l>.
- 65 Sasha Dragojlo, *Organic High: State Complicity in Serbian Drug Farm a 'Stain' on Government*, BIRN, 27. jul 2020. godine, balkaninsight.com/2020/07/27/organic-high-state-complicity-in-serbian-drug-farm-a-stain-on-government.
- 66 IJAS, *New threats to N1's Jelan Zoric reported to police, lawyer says*, 15. januar 2021. godine, safejournalists.net/new-threats-to-n1s-jelan-zoric-reported-to-police-lawyer-says.
- 67 *Бизнис партнерот на Заеви под сомнение за црна продажба на марихуана: Што најде полицијата кај него?*, Kurir, 30. novembar 2019. godine kurir.mk/makedonija/vesti/biznis-partnerot-na-zaevi-pod-sommenie-za-crna-prodazba-na-marihuana-shto-najde-policijata-kaj-nego.
- 68 Ibid.
- 69 Ibid.
- 70 US Department of Justice Drug Enforcement Administration, 2019 National Drug Threat Assessment, December 2019, www.dea.gov/sites/default/files/2020-01/2019-NDTA-final-01-14-2020_Low_Web-DIR-007-20_2019.pdf.
- 71 Fatjoni Mejdini, *Big source of illicit cannabis, Albania mulls legalising medical use*, BIRN, 25. maj 2020, balkaninsight.com/2020/05/25/big-source-of-illicit-cannabis-albania-mulls-legalising-medical-use.

Bilteni rizika su redovna izdanja naših regionalnih opservatorija, koje koriste mreže civilnog društva kako bi obezbedile nove podatke i kontekstualizovale trendove u vezi sa mrežama organizovanog kriminala, nelegalne trgovine i reakcije države na ove probleme. Ako želite da se besplatno pretplatite na buduća izdanja Biltena rizika, prijavite se [ovde](#) ili pošaljite e-poruku na adresu Kristina.Amerhauser@globalinitiative.net.

O GLOBALNOJ INICIJATIVI

Globalna inicijativa protiv transnacionalnog organizovanog kriminala je globalna mreža od 500 stručnjaka širom sveta. Globalna inicijativa pruža platformu za promociju šire debate i inovativnih pristupa kao gradivnih blokova za inkluzivnu globalnu strategiju protiv organizovanog kriminala.

www.globalinitiative.net

Ova publikacija je nastala uz finansijsku podršku Fonda za sprečavanje sukoba, stabilnost i bezbednost Ujedinjenog Kraljevstva. Njen sadržaj je isključiva odgovornost Globalne inicijative protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (GI-TOC) i ne odražava nužno stavove Ujedinjenog Kraljevstva.

**GLOBAL
INITIATIVE**
AGAINST TRANSNATIONAL
ORGANIZED CRIME